

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

УДК 343.373

doi: <https://doi.org/10.33270/01211181.118>

Дудоров О. О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем попередження, припинення та розслідування злочинів територіальними органами Національної поліції України Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>;

Каменський Д. В. – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри правознавства Бердянського державного педагогічного університету, м. Бердянськ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3610-2514>;

Титаренко С. С. – кандидат юридичних наук, співробітник ГУ СБУ в Донецькій та Луганській областях, м. Краматорськ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5337-4677>

Кримінально-правова оцінка зловживань державних реєстраторів у контексті протидії рейдерству

Метою публікації є здійснення кримінально-правової характеристики поведінки державних реєстраторів під час реалізації протиправних схем, спрямованих на незаконне заволодіння підприємствами, їхніми активами чи окремими об'єктами нерухомого майна (рейдерство). **Методологія.** У статті використано такі наукові методи: термінологічний, системно-структурний, формально-логічний. **Наукова новизна.** Здійснено оригінальний авторський аналіз протиправних діянь державних реєстраторів, які полягають у реалізації, здебільшого частковій, рейдерських схем заволодіння суб'єктами господарювання чи їхніми активами; за результатами опрацювання матеріалів правозастосовної практики в частині кримінально-правової оцінки дій державних реєстраторів висвітлено конкретні механізми (способи) реалізації рейдерських схем, пов'язаних із перекручуванням юридично значущої інформації в державних реєстрах. **Висновки.** Визначено, що в Особливій частині Кримінального кодексу України передбачено достатньо заборон для забезпечення адекватної кримінально-правової оцінки державних реєстраторів – учасників рейдерських схем. Також обґрунтовано, що: 1) чинна редакція ст. 367 цього Кодексу потребує вдосконалення: коло спеціальних суб'єктів службової недбалості варто розширити за рахунок осіб, які надають публічні послуги, що сприятиме більш точній кримінально-правовій оцінці діянь тих державних реєстраторів, які порушують порядок учинення реєстраційних дій через необережність; 2) слід посилити санкцію ч. 2 ст. 358 Кримінального кодексу України передусім шляхом посилення вже передбачених у цій нормі видів покарань, а також включення покарання у виді позбавлення волі.

Ключові слова: державний реєстратор; рейдерство; суб'єкт кримінального правопорушення; документ; реєстраційні дії; інформація; суб'єкт господарювання.

Вступ

Стаття 42 Основного Закону гарантує кожному право на не заборонену законом підприємницьку діяльність, а ст. 6 ГК України своєю чергою закріплює загальні принципи господарювання. Водночас ці декларативні за змістом норми нівелюються через поширені випадки протиправних захоплень суб'єктів господарювання, що чинить дестабілізаційний вплив на економічні відносини. Як складне явище рейдерство пов'язане з низкою реальних загроз економічній безпеці країни, серед яких традиційно виокремлюють погіршення інвестиційного клімату, зниження рівня податкових надходжень, зростання рівня корупційності й безробіття, монополізацію окремих сегментів ринку, втрату конкурентоспроможності, зниження рівня виробництва, руйнування трудових

колективів, дискредитацію органів державної та місцевої влади, правоохоронних органів і судів, деформацію правової ідеології суспільства тощо.

Протягом останніх років надзвичайно гостро постала проблема незахищеності власників нерухомості та корпоративних прав від злочинних дій, унаслідок яких відповідне майно протиправно переходить під контроль інших осіб. Кількість, масштаб і ступінь зухвалості рейдерських захоплень спричиняють посилення соціального напруження в суспільстві, змушують підприємців відволікати значні ресурси для захисту своїх інтересів. У таких умовах складно досягти сприятливого інвестиційного клімату в нашій державі (Dudorov, & Movchan, 2020, p. 34).

Окреслена проблематика зумовлена також поширеними на практиці зловживаннями

державних реєстраторів, які *de jure* повинні дбати про захист бізнесу й окремих власників з боку держави (через належне адміністрування відповідних державних реєстрів), а *de facto* нерідко самі перетворюються на рейдерів чи принаймні сприяють реалізації рейдерських схем. Про кримінально-правову оцінку юридично значущої поведінки саме таких «фахівців» ітиметься в статті.

Мета і завдання дослідження

Метою наукової статті є здійснення комплексної кримінально-правової оцінки юридично значущої поведінки державних реєстраторів у процесі реалізації протиправних схем, спрямованих на незаконне заволодіння підприємствами, їхніми активами або окремими об'єктами нерухомого майна. Для досягнення мети дослідження буде дотримано оптимального балансу між висвітленням окремих положень Особливої частини КК України, результатів наукових розробок і матеріалів правозастосовної практики, присвячених питанням кваліфікації дій державних реєстраторів у частині незаконного заволодіння суб'єктами господарювання (їхнім майном).

Виклад основного матеріалу

З огляду на те, що в запропонованій статті буде здійснено кримінально-правову оцінку діянь державних реєстраторів у межах їхньої участі в рейдерських схемах, слід насамперед проаналізувати офіційну дефініцію реєстратора. Зокрема, відповідно до ст. 6 Закону України від 15 травня 2003 року «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань», державний реєстратор – це громадянин України, який має вищу освіту, відповідає кваліфікаційним вимогам, визначеним Міністерством юстиції України, і перебуває у трудових відносинах із суб'єктом державної реєстрації (крім нотаріусів), а також нотаріуса.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України від 1 липня 2004 року «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (у чинній редакції), державним реєстратором є: 1) громадянин України, який має вищу освіту за спеціальністю правознавство, відповідає кваліфікаційним вимогам, встановленим Міністерством юстиції України, та перебуває в трудових відносинах із суб'єктом державної реєстрації прав; 2) нотаріус; 3) державний, приватний виконавець – у разі накладення/зняття таким виконавцем арешту на нерухоме майно під час примусового виконання рішень відповідно до закону.

Позитивний аспект полягає в тому, що дефініції в обох нормативних актах є узгодженими; водночас правовий статус реєстратора в законі про «майнову» реєстрацію є значно ширшим за

змістом, адже охоплює також державних (приватних) виконавців, уповноважених накладати/знімати арешт на нерухоме майно в передбачених законом випадках. Також у наступних статтях обидва закони деталізують правовий статус, зокрема повноваження, державних реєстраторів.

Далі, перш ніж перейти до вивчення рейдерської «специфіки» в діях державного реєстратора, слід виокремити ознаки цього суб'єкта крізь призму кримінально-правового поняття «особа, що надає публічні послуги».

«Автономна» регламентація підстав кримінальної відповідальності для осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, загалом видається обґрунтованою. Такий законодавчий крок надав можливість об'єднати в одну групу спеціальних суб'єктів злочинів (наразі кримінальних правопорушень, прирівняних до службових) тих осіб, стосовно кримінально-правової оцінки діяльності яких виникали суперечливі судження, коли в одних випадках цих осіб визнавали службовими, а в інших – ні (ідеться, наприклад, про «епопею» з нотаріусами) (Dudorov, 2017, р. 457-458).

Необхідність робити застереження «загалом» зумовлена декількома обставинами. Одна з проблем полягає в тому, що легальні переліки осіб, які надають публічні послуги, не є досконалими. Наприклад, у переліках осіб, розміщених у ч. 1 і 3 ст. 368-4 КК України «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», на відміну від ст. 365-2, чомусь не фігурує державний реєстратор.

Використаний у ч. 3 ст. 368-4 КК України зворот «іншою особою, яка провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг», слід трактувати обмежувально, адже: а) усі сумніви тлумачать на користь особи, діяння якої кваліфікують, а законодавство не містить чіткого визначення поняття «публічні послуги» (фактично воно є оцінним); б) згідно з п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону від 14 жовтня 2014 року «Про запобігання корупції», віднесення інших осіб (крім аудиторів, нотаріусів, приватних виконавців, оцінювачів, експертів, арбітражних керуючих, незалежних посередників, членів трудового арбітражу, третейських суддів під час виконання ними цих функцій) до тих, хто надає публічні послуги, має бути визначено законом.

Поняттю «публічні послуги» притаманна нормативна невизначеність, що на практиці спричиняє складнощі щодо віднесення певних категорій професіоналів до кола осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг, як наслідок – стосовно кваліфікації кримінально караних діянь таких суб'єктів. Тому слушною видається твердження К. Задой, що «існує об'єктивна необхідність у доповненні КК визначенням поняття «особа, що надає публічні послуги» та відмови від практики

розкриття змісту цього поняття шляхом відкритих переліків категорій осіб» (Zadoia). Раніше про це зауважував і П. Андрушко, на думку якого, обов'язково потрібно доповнити ст. 365-2 КК України приміткою, що містила б визначення понять «публічні послуги» й «особи, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг», а також віднесення до суб'єктів відповідних злочинів осіб, які надають адміністративні послуги (Andrushko, 2011).

Належність державних реєстраторів до кола осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг, впливає, на нашу думку, з положень Закону від 15 травня 2003 року «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (у редакції Закону України від 26 листопада 2015 року, далі – Закон про реєстрацію бізнесу), а також Закону від 1 липня 2004 року «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (у редакції Закону України від 26 листопада 2015 року, далі – Закон про ДРРПН). Таку думку поділяють М. Мельник і М. Хавронюк (Melnyk, & Khavroniuk, 2018, р. 1138), які, щоправда, посилаються в цьому контексті лише на закон про реєстрацію бізнесу. Зазначимо, що належність державного реєстратора до кола осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг, зазвичай не піддається сумніву і в судовій практиці.

Наприклад, вироком Голосіївського районного суду м. Києва за ч. 3 ст. 368-4 КК України засуджено особу, яка, працюючи державним реєстратором філії КП Главанської сільської ради «Абсолют» у м. Києві, одержала неправомірну вигоду у вигляді 200 доларів США за здійснення державної реєстрації права власності на низку об'єктів нерухомого майна за ТОВ «Імбрем Аурум ЛТД» ("Vyrok Holosiivskoho", 2018).

Вельми розлого специфічний кримінально-правовий статус державного реєстратора (відмінний від статусу службової особи) визначив Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС), який вирішував питання про правильність кваліфікації поведінки державного реєстратора однієї із сільських рад, а також призначення йому додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати посади, пов'язані з організаційно-розпорядчими й адміністративно-господарськими функціями.

У постанові ККС ВС зазначено, що аналіз тексту КК України дає підстави для висновку про розмежування законом про кримінальну відповідальність понять «особа, яка надає публічні послуги» (державний реєстратор, суб'єкт державної реєстрації прав, згідно зі ст. 365-2 КК) і «посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських або організаційно-розпорядчих

функцій». Правильність позиції, відповідно до якої чинне законодавство розрізняє осіб, які надають публічні (адміністративні) послуги, та осіб, які займають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, засвідчена зверненням до положень ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» і ст. 3 Закону «Про запобігання корупції». ККС ВС вирішив, що суди першої та апеляційної інстанцій дійшли помилкового висновку про те, що надання публічних послуг з реєстрації нерухомого майна та їх обтяжень є таким, що пов'язане з виконанням організаційно-розпорядчих й адміністративно-господарських функцій ("Postanova kolehii", 2019, No. 466/711/15-k).

Виправдовуючи за ст. 367 КК України реєстратора КП «Чернігівське міжрайонне бюро технічної інвентаризації Чернігівської обласної ради», Менський районний суд Чернігівської області вказав на доведеність досудовим слідством того, що інкриміноване підсудному діяння було вчинене службовою особою під час виконання владних, організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків ("Vyrok Menskoho", 2012).

Водночас слід зауважити, що інколи місцеві суди, виправдовуючи державних реєстраторів за ст. 367 КК України, не спростовують помилкові твердження органів досудового розслідування про належність цих осіб до числа службових. Наприклад, це стосується начальника реєстраційної служби Первомайського міськрайонного управління юстиції Миколаївської області ("Vyrok Pervomaiskoho", 2016) і головного спеціаліста відділу державної реєстрації речових прав на нерухоме майно реєстраційної служби Львівського міського управління юстиції ("Vyrok Shevchenkivskoho", 2018), виправданих з підстав, не пов'язаних із визначенням суб'єктного складу службової недбалості.

У ч. 3 ст. 368-4 КК України, на відміну від ч. 1 цієї статті, а так само ч. 1 ст. 365-2, немає застереження «яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування». Це застереження *de lege ferenda* повинно бути виключене із зазначених кримінально-правових норм, оскільки тут встановлено відповідальність за зловживання осіб, які діють як певні професіонали (здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг), а не як представники певних органів (організацій). Аналогічно розмірковує К. Задоя, який вважає доцільність такого застереження сумнівною: «Хоча законодавство передбачає певні відмінності в правовому регулюванні трудової діяльності, наприклад, експертів, що працюють у державних і приватних установах, однак перші з них при здійсненні власне експертної діяльності (експертизи) жодним чином не використовують свій інший

правовий статус – статус державних службовців. Отже, реальної потреби передбачати в статтях 365-2 та 368-4 КК негативну ознаку «не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування» насправді немає» (Zadoia).

Оскільки зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, є умисним злочином, вчиненим з необережності, неналежне виконання державним реєстратором покладених на нього обов'язків унеможливилося інкримінування ст. 365-2 КК України. Зокрема, через це конструктивно слід визнати пропозицію С. Рак розширити коло суб'єктів злочину, передбаченого ст. 367 КК України, за рахунок осіб, які надають публічні послуги. Отже, уточнена назва цієї статті КК України могла б мати такий вигляд: «Службова недбалість або недбалість особи, яка надає публічні послуги» (Rak, 2019, р. 4-10, 14, 15). Цікаво, що таку пропозицію схвалюють також деякі представники адвокатської спільноти (Lyndina, 2019).

Поділяючи підхід С. Рак, водночас убачаємо певну неузгодженість в її міркуваннях. Дослідниця зазначає: «...аудитора, оцінювача, експерта, нотаріуса, арбітражного керуючого, незалежного посередника, члена трудового арбітражу та третейського суддю, виходячи з обсягів та характеру їх повноважень, необхідно визначати суб'єктом злочину, передбаченого ст. 367 КК. Адже невиконання чи неналежне виконання ними своїх обов'язків може мати наслідком порушення охоронюваних законом прав та інтересів фізичних осіб, держави чи інтересів окремих юридичних осіб» (Rak, 2019). Водночас в авторській редакції ст. 367 КК ідеться (цілком виправдано) про недбалість особи, яка надає публічні послуги, – без наведення конкретизованого переліку відповідних осіб. Одним із суб'єктів, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг, є державний реєстратор, про якого, на жаль, не йдеться в науковій роботі С. Рак.

Також у контексті кримінально-правової оцінки пов'язаних із рейдерством зловживань державних реєстраторів зазначимо про те, що ми частково поділяємо наявність проблеми караності кримінальних правопорушень, які є виявами рейдерства, зокрема ті з них, що означають підроблення документів, їх використання та зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Санкція ч. 2 ст. 358 КК України має бути жорсткішою, а стосовно кримінальних правопорушень, передбачених ст. 365-2 і ст. 368-4 КК України, як і стосовно інших корупційних кримінальних правопорушень, гостро постає проблема застосування ч. 2 ст. 75 КК «Звільнення від відбування покарання з випробуванням».

Отже, можна дійти проміжного висновку про те, що зловживання державних реєстраторів можуть бути піддані кримінально-правовій оцінці також за допомогою норм КК України про відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (ст. 365-2, ст. 368-4).

Тепер проаналізуємо головну проблематику публікації, а саме: юридичну оцінку зловживань державних реєстраторів у контексті протидії рейдерству.

На практиці схеми рейдерства часто полягають у внесенні відомостей до державних реєстрів (зміна власника об'єкта нерухомого майна, зміна керівника юридичної особи тощо). Однією з найпоширеніших рейдерських схем є заволодіння майном шляхом внесення змін до державних реєстрів на підставі поданих державному реєстратору підроблених рішень органів управління юридичної особи, договорів про відчуження, рішень суду тощо. У межах цієї схеми рейдери подають реєстратору протокол зборів учасників товариства (інші документи, відповідно до яких права переходять до третьої особи), а реєстратор своєю чергою здійснює відповідну реєстраційну дію та передає корпоративні права такій особі ("Systemnyi zvit", 2017).

Отже, власник прав на нерухоме майно безпосередньо залежить від державного реєстратора, від його ставлення до виконання своїх посадових обов'язків і правової підготовки, яка власне й зумовлює професійну діяльність; найпоширенішими способами фальсифікації даних реєстрів про власників нерухомого майна та власників корпоративних прав є проведення реєстраційних дій за наявності заборони на їх учинення, на підставі документів, поданих неуповноваженою особою, або підроблених документів, зокрема підроблених судових рішень (Myronenko).

Дослідниця І. Спасибо-Фатеева небезпідставно вважає реєстратора одним з інструментів у руках рейдера (поряд із міноритарієм, суддею і менеджером) (Spasybo-Fatieieva, 2008, р. 49–51). Справді, небезпека втрати контролю за підприємством, якщо на боці замовника «грає» реєстратор, є очікувано високою: останній може передати рейдеру конфіденційну інформацію, забезпечити сприятливий режим переоформлення права власності, «не помітити» неточності в документах, наданих для реєстрації, тощо (Arestarkhov, 2003). Вагому частку протиправних дій у процесі рейдерських захоплень виконують власне державні реєстратори, які на підставі сфальсифікованих судових рішень або договорів здійснюють реєстраційні дії, вдаючи, що не розуміють факту підробки (Honcharuk, 2019).

У Пояснювальній записці до проекту закону «Про внесення змін до Закону України «Про

державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (щодо надання правових інструментів для боротьби з рейдерством та зміни порядку доступу до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань)» (реєстр. № 3179 від 5 березня 2020 року) із приводу реєстраційної складової рейдерства так само зазначено, що маніпуляції в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (єдина державна інформаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про юридичних осіб, ФОПів та громадські формування, що не мають статусу юридичної особи, далі – ЄДР) є одним із поширених різновидів корпоративного рейдерства. За різними оцінками, протягом останніх шести років відбулося понад три тисячі рейдерських захоплень. У більшості випадків це зміна власника шляхом використання підроблених документів або безпідставне скасування реєстраційних записів в ЄДР.

Показово, що проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо запровадження європейських стандартів захисту прав власності та економічних інтересів громадян та інвесторів» (реєстр. № 5067 від 5 вересня 2016 року) пропонував доповнити КК ст. 191-1, визнавши новим злочином проти власності внесення в документи, які відповідно до закону подають для проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно або їх обтяжень, завідомо неправдивих відомостей, а також/або умисне подання для проведення такої реєстрації документів, які містять завідомо неправдиві відомості, вчинені з корисливих мотивів або з метою заволодіння чужим нерухомим майном.

Раніше схожу пропозицію *de lege ferenda* обґрунтовувала Л. Демидова: у контексті протидії рейдерству йшлося про включення до розділу VI Особливої частини КК ст. 191-1, яка визнавала б окремим злочином проти власності «внесення недостовірної інформації до реєстраційних документів для реєстрації прав власності на матеріальні або нематеріальні об'єкти, які підтверджують набуття або зміну прав власності на об'єкти, якщо це заподіяло значну шкоду...» (Demydova, 2013, p. 466).

Попри те, що пропонується новела не отримала офіційного закріплення (у доопрацьованому законопроекті від 3 жовтня 2016 року про ст. 191-1 КК уже не йшлося), привертає увагу її спрямованість на забезпечення кримінально-правової оцінки поширених на практиці ситуацій, коли майно суб'єкта господарювання майже миттєво «переписують» (звісно, за безпосередньої

участі державного реєстратора) на нового власника за відсутності законних на це підстав. Тобто *de facto* відбувається протиправний перехід контролю не за суб'єктом господарювання, а за його активами, що стосується і нерухомості (наприклад, елеватор для зберігання зернових, готель, виробничий цех, офісне приміщення).

До зловживань державних реєстраторів, пов'язаних із функціонуванням Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (єдина державна інформаційна система, що забезпечує обробку, збереження та надання відомостей про зареєстровані речові права на нерухоме майно та їх обтяження, далі – ДРРПН), можуть бути віднесені, зокрема, реєстрація права власності на об'єкт нерухомості без достатніх правових підстав, реєстрація переходу права власності від теперішнього власника до нового без достатніх правових підстав.

Одним із гучних скандалів стало відбирання бізнес-центру Horizon Park у його власника – банку «UniCredit Bank» за допомогою нотаріуса з Обухівського району м. Києва. Нотаріус переформив цей високоліквідний об'єкт нерухомості на компанію «Проект А», яка раніше намагалася зареєструвати на себе частину офісного центру, що знаходився в іпотеці в банку на підставі рішення суду на користь банку, а не компанії «Проект А». За такі дії нотаріуса було позбавлено ключа-доступу до реєстру на три місяці. Однак за інформацією зі ЗМІ, тільки-но доступ повернули, цей нотаріус одразу виконав аналогічну операцію без жодних юридичних наслідків для себе (Egorova).

Якщо порівняти зміст пропонованої заборони (ст. 191-1 КК) зі змістом чинної редакції ст. 205-1 КК України, що описує ознаки складу підроблення документів, які подають для проведення державної реєстрації суб'єктів господарювання, то можна дійти висновку, що відмінність між ними полягає в ознаках предмета кримінального правопорушення. У спрощеному вигляді ст. 205-1 КК описує зловживання на початковому етапі діяльності суб'єкта господарювання – на етапі його створення (здебільшого); натомість пропонована ст. 191-1 КК могла б стати у нагоді під час юридичної оцінки випадків протиправного відчуження майна, належного вже чинному суб'єкту господарювання. Питання кримінально-правового реагування на випадки підроблення документів для проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно є не менш актуальними, аніж зловживання, пов'язані з державною реєстрацією суб'єкта господарювання. Те саме стосується суспільної небезпеки: шкода від втрати суб'єктом господарювання його нерухомого майна може становити мільйони гривень, чого, вочевидь, не може бути за наслідками передбаченого ст. 205-1 КК кримінального

правопорушення, причому сконструйованого з формальним складом.

Одне з можливих пояснень невиключення ст. 191-1 у КК України може полягати в тому, що в межах ст. 205-1 КК України законодавець, «зігравши на випередження», опосередковано розв'язав проблему юридичної оцінки незаконного відчуження майна через криміналізацію зловживань, пов'язаних зі створенням суб'єктів господарювання, їхніми організаційно-правовими змінами, які (зловживання) надалі можуть використовувати для незаконного оформлення права на майнові об'єкти.

Про схеми вчинення рейдерства, пов'язані з використанням двох державних реєстрів, ідеться в зазначеній вище Пояснювальній записці до проекту Закону «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань» (щодо надання правових інструментів для боротьби з рейдерством та зміни порядку доступу до відомостей, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань)» (реєстр. № 3179 від 5 березня 2020 року). Автори законопроекту стверджують, що в деяких випадках рейдерська атака відбувається через учинення незаконних дій у двох реєстрах одночасно: спочатку в ЄДР змінюють склад засновників і директор юридичної особи, яка володіє нерухомим майном, й одразу відбувається передання права власності на нерухоме майно від атакованої юридичної до третьої особи шляхом внесення змін до ДРРПН.

Альтернативним поясненням невиключення ст. 191-1 у КК є усвідомлення законодавцем можливості реагувати на факти підроблення документів, які подають для проведення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їхніх обтяжень, із використанням наявних кримінально-правових заборон – передусім ст. 358, 365-2 і 368-4 КК України, відповідно до яких кримінальна відповідальність може покладатися, зокрема, на суб'єктів державної реєстрації прав на нерухоме майно, а також ст. 190, 206-2, 366 КК.

Водночас такі міркування є припущеннями, даючи змогу лише спекулювати на тему мети законодавця в умовах його «мовчання» (чи кваліфікованого?): у супровідних документах до допрацьованого проекту закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо запровадження європейських стандартів захисту прав власності та економічних інтересів громадян та інвесторів» жодних пояснень із цього приводу відшукати не вдалося.

На підтвердження думки про достатність наявних кримінально-правових засобів для реагування на «підготовчі» зловживання, пов'язані

із функціонуванням ДРРПН, наведемо доречний приклад із судової практики.

Нашу увагу привернуло інкримінування ч. 4 ст. 190, ч. 4 ст. 358 і ч. 1 ст. 209 КК України суб'єкту, якого орган досудового розслідування обвинувачував у тому, що шляхом подання завідомо підроблених документів (копії розпорядження Галицької районної адміністрації м. Львова і реєстраційного посвідчення, виданого Львівським міжміським БТІ) приватному нотаріусу Львівського міського нотаріального округу для проведення ним державної реєстрації права на нерухоме майно незаконно набув право приватної власності на нежитлові приміщення, належні територіальній громаді м. Львова, а згодом здійснив їх продаж.

Попри те, що суд виправдав цього обвинуваченого за недоведеністю у вчиненні інкримінованих йому кримінальних правопорушень ("Vyroky Sykhivskoho", 2021), це кримінальне провадження спонукає розглянути актуальне саме в аспекті протидії рейдерству питання: чи може з позицій кваліфікації за ст. 190 КК України бути введений в оману не потерпілий (власник майна або «прирівняна» до нього особа), а хтось інший – сторона щодо майна особа (наприклад, нотаріус чи інший державний реєстратор).

У літературі із цього приводу висловлено слушну думку про те, що диспозиція ст. 190 КК України охоплює також випадки обманного заволодіння чужим нерухомим майном (правом на нього) без участі потерпілого (Yemelianov, 2013, р. 10-11, 14). Справді, у визначенні шахрайства в ст. 190 КК України («заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою») взагалі не йдеться про поведінку потерпілого («прирівняної» особи), а тому наведена позиція не виходить за межі буквального тлумачення кримінального закону. Усталені міркування про роль потерпілого в передачі винному майна (права на нього) під час учинення шахрайства ґрунтуються на тому, що обману чи зловживання довірою не може бути поза спілкуванням між людьми. Однак якщо в оману з метою заволодіння чужим майном вводять, наприклад, нотаріуса чи іншого державного реєстратора або суддю, то і в цьому випадку, на наш погляд, є підстави говорити про наявність обману як інформаційного (інтелектуального) впливу однієї людини на свідомість і волю іншої.

І навпаки, у деяких випадках державні реєстратори активно протидіють спробам увести їх в оману. У наступній справі суд встановив сумлінне виконання державним реєстратором (приватним нотаріусом) покладених на нього обов'язків: він вчасно сформував запит до нотаріального архіву з метою підтвердження інформації щодо сторін договору купівлі-продажу квартири, який виявився підробленим.

Суд встановив, що обвинувачений, вступивши в змову з не встановленими органами досудового розслідування особами, прагнув заволодіти нерухомим майном в особливо великих розмірах, а саме – однокімнатною квартирою, яка належить потерпілому на підставі свідоцтва про право власності на житло. Із цією метою, перебуваючи в приміщенні офісу приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу, обвинувачений подав, серед інших документів, оригінал договору купівлі-продажу квартири, який не відповідав дійсності.

Згодом, прагнучи реалізувати свій злочинний умисел і видаючи себе за власника зазначеної квартири й використовуючи завідомо підроблений договір купівлі-продажу квартири, посвідчений іншим приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу, обвинувачений підписав заяву про державну реєстрацію прав та їх обтяжень (щодо права власності) на квартиру, чим завдав матеріальної шкоди в розмірі 826 тис. 394 грн, тобто в особливо великих розмірах.

Водночас ця особа не змогла довести злочинний умисел, спрямований на умисне заволодіння чужим майном до кінця, з причин, які не залежали від його волі: працівники правоохоронних органів провели невідкладний обшук офісного приміщення приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу, під час якого було припинено незаконну діяльність обвинуваченого й не встановлених досудовим розслідуванням осіб.

Суд кваліфікував учинене за ч. 2 ст. 15, ч. 4 ст. 190, ч. 4 ст. 358 КК України як закінчений замах на заволодіння чужим майном шляхом обману (шахрайства), вчинений за попередньою змовою групою осіб в особливо великих розмірах, і використання завідомо підробленого документа, який видається чи посвідчується нотаріусом ("Vyroky Podilskoho", 2021).

В іншому прикладі з практики державний реєстратор, навпаки, активно сприяв реалізації злочинної схеми, спрямованої на заволодіння чужим майном шляхом шахрайства. Зокрема, обвинуваченому не встановлена досудовим розслідуванням особа запропонувала пройти навчальні курси державних реєстраторів у м. Києві та за грошову винагороду передати флеш-носії з ключем державного реєстратора цій невстановленій особі для вчинення реєстраційних дій щодо об'єктів нерухомого майна шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, Реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна. Згодом, після завершення навчальних курсів державних реєстраторів у м. Києві та отримання флеш-носія з ключем

державного реєстратора, обвинувачений передав зазначений флеш-носії не встановленій досудовим розслідуванням особі, за що отримав грошову винагороду в розмірі 500 доларів США.

Згодом невстановлені особи, у розпорядженні яких були ключі доступу до Державних реєстрів державного реєстратора Київської філії комунального підприємства Лиманської селищної ради Роздільнянського району Одеської області «Центр реєстрації», протягом одного дня внесли відомості про перехід права власності на декілька об'єктів нерухомості (квартира, житловий будинок, земельні ділянки) від потерпілої особи до ТОВ «УКРАЇНСЬКО-КАНАДСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО «РЕНТАЛ ЕСТЕЙТ» загальною вартістю понад 40 млн грн.

Суд правильно кваліфікував дії обвинуваченого за ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 190 КК як пособництво іншим співучасникам у заволодінні чужого майна шляхом обману (шахрайство), учиненому за попередньою змовою групою осіб, в особливо великих розмірах ("Vyroky Pecherskoho", 2021).

Із цього прикладу також можна сформулювати проміжний висновок, що на практиці державні реєстратори нерідко стають учасниками організованих груп чи навіть злочинних організацій, діяльність яких спрямована на систематичне захоплення суб'єктів господарювання чи майнових активів (Vozniuk, Dudorov, Tytko, & Movchan, 2020).

Здійснюване з метою реалізації рейдерської схеми неправомірне втручання в ЄДР і ДРРПН можна кваліфікувати на підставі норм розділу XVI Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем комп'ютерних мереж і мереж електронного зв'язку» (зокрема, ст. 361, 362). Принаймні правозастосовна практика такий варіант кримінально-правової оцінки не відкидає.

Наприклад, державний реєстратор Кам'янської РДА Черкаської області був засуджений за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 368-4 і ч. 1 ст. 362 КК України. У вироку зазначено, що цей суб'єкт як особа, що здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, одержав неправомірну вигоду за вчинення дій з використанням наданих повноважень (за проведення реєстраційних дій, пов'язаних з переоформленням права власності на об'єкти нерухомості, – земельну ділянку та житловий будинок), а також, не маючи права на вчинення відповідних реєстраційних дій, шляхом внесення запису до ДРРПН, на підставі фальсифікованих даних здійснив несанкціоновану зміну інформації, яка міститься в ДРРПН стосовно об'єктів нерухомості – земельної ділянки й житлового будинку, тобто вчинив несанкціоновану зміну інформації, яка обробляється в

автоматизованих системах та до якої він мав право доступу ("Урок Кам'янського", 2020).

До речі, у ст. 362 КК України міститься варіативна вказівка й на знищення відповідної інформації. Отже, ця стаття (а її ч. 3 закріплює як особливо кваліфікуючу ознаку заподіяння значної шкоди, також остання може мати нематеріальний характер, тобто в цій частині значна шкода є оцінною ознакою) підлягає застосуванню й у випадках такого втручання державного реєстратора в ЄДР, унаслідок якого інформація про суб'єкта господарювання (цілком або частково) «зникає» із цього реєстру. Виявляється, що така практика в Україні є поширеною, причому «зникла» компанія може бути ідеальним інструментом у руках рейдера, через яку той виводить активи захопленого суб'єкта господарювання (Stoliarov).

За наявності підстав таку поведінку державного реєстратора можна додатково кваліфікувати як співучасть у кримінальному правопорушенні (відповідно до ч. 5 ст. 27 КК, пособником визнають, зокрема, особу, яка заздалегідь обіцяла сприяти приховуванню кримінального правопорушення) або як приховування злочину (ст. 396 КК).

Оскільки об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 205-1 КК, обмежується внесенням завідомо неправдивих відомостей у документи, які подають для проведення державної реєстрації певних суб'єктів, і поданням таких документів державному реєстратору, за цією нормою не можна кваліфікувати внесення завідомо неправдивих відомостей до ЄДР. Дії як реєстратора, так і відповідної службової особи (наприклад, Державної фіскальної служби України, Пенсійного фонду України, Державної служби фінансового моніторингу України), які безпосередньо склали чи видали завідомо підроблені офіційні документи, ми свого часу запропонували кваліфікувати залежно від суб'єкта за ст. 358 або ст. 366 КК України (Melnyk, & Khavroniuk, 2018, p. 670; Tytarenko, 2018, p. 155).

У юридичній літературі правильність кримінально-правової оцінки внесення завідомо неправдивих відомостей до ЄДР і ДРРПН як підроблення документів інколи заперечують на тій підставі, що державні реєстри не є офіційними документами. У зв'язку із цим пропонується, зокрема, доповнити КК України статтею 358-2, яка передбачатиме відповідальність за «умисне внесення в один з єдиних державних реєстрів, передбачених законодавством України, завідомо недостовірних відомостей, а також навмисне знищення або фальсифікацію документів, на підставі яких були внесені запис або зміна в зазначені єдині державні реєстри, якщо обов'язкове зберігання цих документів передбачено законодавством України...» (Fomichov, & Zastavska, 2014).

З огляду на те, що ЄДР і ДРРПН є єдиними державними інформаційними системами, які забезпечують збирання, накопичення, обробку, захист, облік і надання певної інформації, теза про наявність прогалини з кримінально-правовою оцінкою внесення неналежних змін до державних реєстрів і, відповідно, ідея наведеної законодавчої новели сприймаються, на перший погляд, схвально. Водночас глибше занурення в матерію регулятивного законодавства засвідчує, що в цьому разі йдеться про чергове правове «ноу-хау», яке видається пошуком законодавчих прогалин там, де їх немає.

Для проведення реєстраційних дій державному реєстратору подають пакет документів, передбачений законодавством. Державний реєстратор сканує їх, заносить у відповідний реєстр і видає заявнику (або, як у розглядуваній вище ситуації, підробляє та залишає в себе) документ із назвою «Опис документів, що надаються державному реєстратору для проведення реєстраційної дії...» (далі зазначають назву цієї дії). Результатом реєстраційних дій стають виготовлена спочатку в електронному вигляді виписка з ЄДР або витяг з ДРРПН. Тобто внесення завідомо неправдивих відомостей до ЄДР і ДРРПН (навіть якщо не вважати такі реєстри офіційними документами в кримінально-правовому значенні) обов'язково передбачає підроблення офіційних документів, перелічених вище, а тому обстоювана нами теза про звернення в розглядуваній ситуації, зокрема, до ст. 358 КК навряд чи може бути піддана сумніву. Очевидно, що професійна діяльність державного реєстратора не може не супроводжуватися документальним оформленням певних дій.

Наприклад, скасовуючи вирок Шевченківського районного суду м. Львова й ухвалу Апеляційного суду Львівської області та призначаючи новий розгляд у суді першої інстанції, ККС ВС вирішив, що висновок місцевого суду про відсутність у діях Особи_1 складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 358 КК (у редакції 2009 року), є передчасним. Особа_1 обвинувачувалася в тому, що, будучи приватним нотаріусом Львівського міського нотаріального округу, усупереч вимогам чинного законодавства, внесла завідомо неправдиві відомості до офіційних документів і тим самим сприяла двом іншим особам у заволодінні часткою статутного фонду ТОВ. Надалі ці особи затвердили статут ТОВ із незаконно привласненою часткою статутного фонду на загальну суму 12,819 %, належною потерпілому. Аргументуючи свою позицію щодо вчинення Особою_1 підроблення офіційного документа приватним нотаріусом, ККС ВС у своїй постанові зазначив, що підробленням посвідчення або іншого офіційного документа з погляду інкримінування

ч. 1 ст. 358 КК України (одна з попередніх редакцій) слід розуміти: 1) виготовлення фальшивого посвідчення або іншого офіційного документа, зокрема шляхом внесення до бланків посвідчень (документів) завідомо неправдивих відомостей; 2) внесення до справжнього посвідчення (документа) неправдивих відомостей, зокрема внесення змін до тексту посвідчення (документа), які викривляють зміст фактів, що мають юридичну силу і посвідчуються документом ("Postanova kolehii", 2019, No. 283/110/18).

Слід привернути увагу до того, що наведений у ч. 1 ст. 358 КК України перелік офіційних документів Законом від 6 жовтня 2016 року конкретизований за рахунок включення до цього переліку документів, які видають чи посвідчують, зокрема, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав або особою, яка уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, ФОПів і громадських формувань.

Крім цього, ч. 2 ст. 358 КК України, викладена в редакції Закону від 6 жовтня 2016 року, передбачає відповідальність за складання, видачу нотаріусом або державним реєстратором завідомо підроблених офіційних документів, а так само за підроблення такими суб'єктами офіційних документів з метою їх використання або збуту. Причому предметом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 358 КК України, на відміну від кримінального правопорушення, караного за ч. 1 цієї статті, є будь-які офіційні документи, а не лише ті з них, які надають права чи звільняють від обов'язків.

Офіційними можуть бути також електронні документи. Згідно зі ст. 5 Закону від 22 травня зі змінами «Про електронні документи та електронний документообіг», електронним визнають документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, зокрема обов'язкові реквізити документа. Електронний документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму. Це відображення даних, які містить електронний документ, електронними засобами або на папері у формі, придатній для сприймання його змісту людиною. «Останнім часом значного поширення набувають так звані електронні документи. Їм притаманна спеціальна форма зберігання інформації – електронний вигляд та певний спосіб відтворення – аудіо, відео, друкований тощо» (Dziuba, 2016, p. 156).

Зазначене набуває важливого змісту в контексті очікуваної диджиталізації державної реєстрації (ідеться, зокрема, про законопроект «Про внесення змін до деяких законів України у

зв'язку з впорядкуванням діяльності у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень та у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань»). Тому навіть якщо, наприклад, відповідно до зміненого закону про реєстрацію бізнесу жодних дій, пов'язаних з роздрукуванням поданої в електронній формі заяви чи інших документів для їх долучення до відповідної реєстраційної справи в паперовій формі, не здійснюється, ця обставина не перешкоджає інкримінуванню (за наявності підстав) відповідної частини ст. 358 КК України.

Наше критичне ставлення до ідеї доповнення КК України ст. 358-2 зумовлено, зокрема, тим, що Міністерство юстиції України є держателем 16 державних реєстрів, функціонування більшості яких не стосується рейдерства.

У контексті положення про відсутність прогалин у частині законодавчих підстав для кримінально-правового реагування на розглядувані зловживання з ЄДР і ДРРПН привернемо увагу до нюансу, пов'язаного з визначенням суб'єктного складу злочину, передбаченого ст. 205-1 КК. Раніше ми обстоювали позицію про те, що з огляду на характер дій, караних за цією статтею КК України, виконавцем аналізованого злочину не може бути державний реєстратор, а його дії було запропоновано кваліфікувати за ч. 2 ст. 358 або ст. 366 КК України (Melnyk, & Khavroniuk, 2018, p. 670; Tutareiko, 2018, p. 155). Тож вимушені уточнити цю позицію.

По-перше, згадування в цьому разі ст. 366 КК «Службове підроблення» навряд чи є доречним з огляду на кримінально-правовий статус державного реєстратора як особи, що здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. З огляду на ч. 3 ст. 18 і п. 1 примітки ст. 364 КК України, особу, яка надає публічні послуги, не слід вважати службовою для інкримінування певної кримінально-правової заборони. Із цього приводу в юридичній літературі слушно зазначають: оскільки законодавець виокремив осіб, які здійснюють професійну діяльність з надання публічних послуг, у самостійний вид суб'єктів кримінальних правопорушень, то кваліфікація підроблення офіційних документів особою, яка надає такі послуги, не може здійснюватися за ст. 366 КК, оскільки суб'єктом злочину, передбаченого цією статтею, є службова особа (Riabenko, 2016, p. 97).

По-друге, суб'єктом внесення завідомо неправдивих відомостей у документи, які відповідно до закону подають для проведення державної реєстрації юридичної особи або ФОПу, *de lege lata* може бути і державний реєстратор.

Щоправда, слід зауважити про об'єктивну малоймовірність такого сценарію розвитку подій з практичної позиції. Адже якщо, скажімо, державний реєстратор вирішив власноруч «рейдернути» чужу фірму, то він повинен спочатку підробити низку реєстраційних документів (протокол загальних зборів із підписами учасників, засвідченими нотаріально, нова редакція статуту, реєстраційна картка з підписом уповноваженої особи тощо) (Kamensky, 2020, p.). Крім того, державний реєстратор повинен підробити також опис реєстраційних документів, які нібито подавали йому, що уможлиблює застосування вже згадуваної ч. 2 ст. 358 КК України.

Наукова новизна

У науковій статті запропоновано оригінальний кримінально-правовий аналіз поведінки державних реєстраторів, яка полягає в реалізації, переважно частковій, рейдерських схем заволодіння суб'єктами господарювання чи їхніми активами. Зокрема, уточнено ознаки відповідного суб'єкта кримінальних правопорушень, а також висвітлено окремі проблеми, пов'язані з визначенням державного реєстратора як особи, що надає публічні послуги. Також за результатами опрацювання матеріалів правозастосовної практики в частині кримінально-правової оцінки дій державних реєстраторів висвітлено конкретні механізми (способи) реалізації рейдерських схем, пов'язаних із маніпулюванням даними двох державних реєстрів.

Висновки

За результатами вивчення низки проблемних питань, пов'язаних із кримінально-правовою оцінкою дій державних реєстраторів у процесі реалізації рейдерських схем в Україні, можна сформулювати такі висновки.

1. Визначено, що наявних в Особливій частині КК України приписів для забезпечення адекватної кримінально-правової оцінки державних реєстраторів – учасників рейдерських схем загалом достатньо. Обґрунтовано, що чинна редакція ст. 367 КК України потребує вдосконалення шляхом розширення описаних у забороні меж протиправної поведінки: коло спеціальних суб'єктів службової недбалості слід розширити за рахунок осіб, які надають публічні послуги, що сприятиме більш точній кримінально-правовій оцінці діянь тих державних реєстраторів, які порушують порядок учинення реєстраційних дій через необережність.

2. У контексті кримінально-правової оцінки пов'язаних із рейдерством зловживань державних реєстраторів ідентифіковано проблему караності кримінальних правопорушень, які є виявами рейдерства (серед яких діяння, пов'язані з підробленням документів, їх використанням і зловживанням повноваженнями особами, які надають публічні послуги). Запропоновано посилити санкцію ч. 2 ст. 358 КК України передусім шляхом збільшення розмірів уже передбачених у цій нормі видів покарань, а також включення покарання у виді позбавлення волі.

REFERENCES

- Andrushko, P. (2011). Do pochatku futbolnogo matchu zalyshalosia pivtory hodyny... (Analiz okremykh norm (polozhen) proektu Zakonu "Pro zasady zapobihannia i protydii koruptsii") [One and a half hours left before the start of the football match mat (Analysis of certain norms (provisions) of the draft Law "On Principles of Prevention and Counteraction to Corruption")]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy, Legal Bulletin of Ukraine*, 19 [in Ukrainian].
- Arestarkhov, A. (2003). "Bei pervim, Freddy!" ["Punch First, Freddy!"]. *Biznes, Business*, 18 [in Russian].
- Demydova, L.M. (2013). *Problemy kryminalno-pravovoi vidpovidalnosti za zapodiannia mainovoi shkody v Ukraini (mainova shkola yak zlochyynnyi naslidok): teoriia, zakon, praktyka* [Problems of criminal liability for causing property damage in Ukraine (property damage as a criminal consequence): theory, law, practice]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Dudorov, O.O. (2017). *Kryminalne pravo: teoriia i praktyka (vybrani pratsi)* [Criminal law: theory and practice (selected works)]. Kyiv: Vaite [in Ukrainian].
- Dudorov, O.O., & Movchan, R.O. (2020). Rozvytok zakonodavstva Ukrainy pro kryminalni pravoporushennia u sferi hospodarskoi diialnosti: problemy i tendentsii [Development of the legislation of Ukraine on criminal offenses in the field of economic activity: problems and tendencies]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E.O. Didorenka, Bulletin of Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko*, 4, 120-140. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.92.120-140> [in Ukrainian].
- Dziuba, Yu.P. (2016). Dokument ta yoho funktsii u systemi kryminalno-pravovoi khorony suspilnykh vidnosyn [The document and its functions in the system of criminal law protection of public relations]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnogo prava Ukrainy, Herald of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 2, 153–158 [in Ukrainian].
- Egorova, D. "Chernye" notariusy. Kak Miniust sdal biznes i imushchestvo grazhdan reyderam ["Black" notaries. How the Ministry of Justice handed over the business and property of citizens to raiders]. Retrieved from <https://rian.com.ua/analytics/20170201/1021049476.html> [in Russian].
- Fomichov, K.S., & Zastavska, L.P. (2014). Yedyni derzhavni reiestry Ukrainy yak predmet posiahannia pry reiderskykh zakhoplenniakh [Unified state registers of Ukraine as a subject of encroachment during raider seizures]. *Derzhava ta rehiony, State and Regions*, 3, 54-58 [in Ukrainian].

- Honcharuk, O. (2019). "Poliuvannia" na biznes chas pryprynty [It is time to stop "Hunting" business down]. *Yurydychnyi visnyk Ukrainy, Legal Herald of Ukraine*, 1-2 [in Ukrainian].
- Kamensky, D., Dudorov, O., Movchan, R., Voznyuk, A., & Makarenko, T. (2020) Insider trading in the global economic environment: elements of criminal liability. *International Journal of Management*, 12(11), 1679-1688. doi: <https://doi.org/10.34218/IJM.11.12.2020.154>.
- Kamenskyi, D. (2020). U rozvytok diskusii pro vdoskonalennia mekhanizmu kryminalno-pravovoi okhorony natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii [In the development of the discussion on improving the mechanism of criminal law protection of the national economy in the context of globalization]. *Yurydychnyi visnyk, Legal Bulletin*, 5, 105-113. doi: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.2008> [in Ukrainian].
- Lyndina, A. (2019). Striliaty ta sadzhaty [To shoot and imprison]. *Zakon i Biznes, Law and Business*, 42 [in Ukrainian].
- Melnyk, M.I., & Khavroniuk, M.I. (Eds.). (2018). *Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo kodeksu Ukrainy [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine]* (10th ed., rev.). Kyiv: Dakor [in Ukrainian].
- Myronenko, I. *Nezakonni diyi reyestratoriv: praktyka vidstoyuvannya interesiv zakonnykh vlasnykiv maina [Illegal actions of registrars: the practice of defending the interests of legal property owners]*. Retrieved from <https://prolex.net.ua/nezakonni-diyi-reyestratoriv-praktika-vidstoyuvannya-interesiv-zakonnix-vlaskiv-majna> [in Ukrainian].
- Postanova kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty KKS VS vid 29 zhovt. 2019 u spravi No. 283/110/18 [Resolution by the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Supreme Court of Cassation from October 29, 2019 in case No. 283/110/18]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85412824> [in Ukrainian].
- Postanova kolehii suddiv KKS VS vid 4 cherv. 2019 r. u spravi No. 466/711/15-k [Resolution of the panel of judges of the Supreme Court of Cassation from June 4, 2019 in case No.466/711/15-k]. *www.reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82308561> [in Ukrainian].
- Rak, S.V. (2019). Kryminalna vidpovidalnist za sluzhbovu nedbalist [Criminal liability for official negligence]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Rak, S.V. (2019). Kryminalna vidpovidalnist za sluzhbovu nedbalist [Criminal liability for official negligence]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
- Riabenko, M.V. (2016). Kryminalno-pravova okhrona profesiinoi diialnosti, poviazanoi z nadanniam publichnykh posluh [Criminal law protection of professional activities related to the provision of public services]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Spasybo-Fatieieva, I.V. (2008). Reiderstvo: rozuminnia, vydy, nebezpeka ta sposoby borotby [Raidering: understanding, types, dangers and ways of struggle]. *Visnyk hospodarskoho sudochynstva, Herald of Business Jurisprudence*, 4, 49–51 [in Ukrainian].
- Stoliarov, A. *Iz reiestru yurosib znykla informatsiia pro benefitsiariv 24 tysiach kompanii [Information on the beneficiaries of 24,000 companies has disappeared from the register of legal entities]*. Retrieved from <https://bihus.info/iz-reiestru-yurosib-znykla-informatsiia-pro-benefitsiariv-24-tysyach-kompaniy> [in Ukrainian].
- Systemnyi zvit "Borotba z reiderstvom: suchasnyi stan ta rekomendatsii" [System report "Combating raiding: current status and recommendations"]. (2017). *Business Ombudsman Council*. Retrieved from: <https://boi.org.ua/publications/systemicreports/1134-systemic-report-combating-raidership-current-stat> [in Ukrainian].
- Tytarenko, S.S. (2018). Kryminalna vidpovidalnist za protypravne zakhoplennia subiektiv hospodariuvannya [Criminal liability for illegal seizure of business entities]. *Candidate's thesis*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
- Vozniuk, A., Dudorov, O., Tytko, A., & Movchan, R. (2020) Implementation of UN and EU recommendations on criminalization of organized crimes. *Amazonia Investiga*, 28(9), 234-240. doi: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.28.04.26>.
- Vyrok Holosiivskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 19 veres. 2018 r. u spravi No. 752/18517/18 [Judgment by the Holosiivskyi District Court of Kyiv from September 19, 2018 in case No. 752/18517/18]. (n.d.). *www.reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76557668> [in Ukrainian].
- Vyrok Kamianskoho raionnoho sudu Cherkaskoi oblasti vid 26 lystop. 2020 r. u spravi No. 1-kp/696/130/20 [Judgment of the Kamyansky District Court of the Cherkasy Region from November 26, 2020 in the case No. 1-kp/696/130/20]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93124977> [in Ukrainian].
- Vyrok Menskoho raionnoho sudu Chernihivskoi oblasti vid 13 lyp. 2012 r. u spravi No. 2512/204/2012 [Judgment by the Mensk District Court of the Chernihiv Region from July 13, 2012 in case No. 2512/204/2012]. (n.d.). *youcontrol.com.ua*. Retrieved from <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/25168419/> [in Ukrainian].
- Vyrok Pecherskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 17 berez. 2021 r. u spravi No. 757/183/21-k [Judgment of the Pechersk District Court of Kyiv from March 17, 2021 in case No. 757/183/21-k]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95568334> [in Ukrainian].
- Vyrok Pervomaiskoho miskraionnoho sudu Mykolaivskoi oblasti vid 16 berez. 2016 r. u spravi No. 484/4243/15-k [Judgment by the Pervomaisky city district court of the Nikolaev area from March 16, 2016 in case No. 484/4243/15-k]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56389739> [in Ukrainian].
- Vyrok Podilskoho raionnoho sudu m. Kyieva vid 11 berez. 2021 r. u spravi No. 758/747/21 [Judgment of the Podilsky District Court of Kyiv from March 11, 2021 in case No. 758/747/21]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/9544915> [in Ukrainian].
- Vyrok Shevchenkivskoho raionnoho sudu m. Lvova vid 11 cherv. 2018 r u spravi No. 466/7075/14-k [Judgment by the Shevchenkivsky District Court of Lviv from June 11, 2018 in case No. 466/7075/14-k]. (n.d.). *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74643471> [in Ukrainian].

- Vyrok Sykhivskoho raionnoho sudu m. Lvova vid 27 sich. 2021 r. u spravi No. 464/5215/17 [Judgment by the Sykhiv District Court of Lviv from January 27, 2021 in the case No. 464/5215/17]. *reyestr.court.gov.ua*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94539056> [in Ukrainian].
- Yemelianov, M.V. (2013). Kryminalno-pravova kharakterystyka shakhraistva [Criminal law characteristics of fraud]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Zadoia, K.P. Vysnovok shchodo uzgodzhenosti mizh soboiu polozhen Kryminalnoho kodeksu Ukrainy, Zakonu Ukrainy "Pro zapobihannia koruptsii", Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy ta Kodeksu Ukrainy pro administrativni pravoporushennia v aspekti kryminalnoi vidpovidalnosti za koruptsiini zlochyyny [Conclusion on the consistency of the provisions of the Criminal Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", the Criminal Procedure Code of Ukraine and the Code of Administrative Offenses in terms of criminal liability for corruption crimes]. (n.d.). *pravo.org.ua*. Retrieved from <https://pravo.org.ua/img/books/files/1571912209cplrlr.%20coherence%20of%20legislation.pdf> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Андрушко П. До початку футбольного матчу залишалося півтори години...(Аналіз окремих норм (положень) проекту Закону «Про засади запобігання і протидії корупції»). *Юридичний вісник України*. 2011. № 19.
- Арестархов А. «Бей первым, Фредди!». *Бизнес*. 2003. № 18.
- Демидова Л. М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика : монографія. Харків : Право, 2013. 752 с.
- Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ : Ваіте, 2017. 872 с.
- Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Розвиток законодавства України про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності: проблеми і тенденції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2020. Вип. 4 (92). С. 120–140. doi: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.92.120-140>.
- Дзюба Ю. П. Документ та його функції у системі кримінально-правової хорони суспільних відносин. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2. С. 153–158.
- Егорова Д. «Черные» нотариусы. Как Минюст сдал бизнес и имущество граждан рейдерам URL: <https://rian.com.ua/analytics/20170201/1021049476.html>.
- Фомічов К. С., Заставська Л. П. Єдині державні реєстри України як предмет посягання при рейдерських захопленнях. *Держава та регіони*. 2014. № 3. С. 54–58. (Серія «Право»).
- Гончарук О. «Полювання» на бізнес час припинити. *Юридичний вісник України*. 2019. № 1–2.
- Kamensky D., Dudorov O., Movchan R., Voznyuk A., Makarenko T. Insider trading in the global economic environment: elements of criminal liability. *International Journal of Management*. 2020. No. 12 (11). P. 1679–1688. doi: <https://doi.org/10.34218/IJM.11.12.2020.154>.
- Каменський Д. У розвиток дискусії про вдосконалення механізму кримінально-правової охорони національної економіки в умовах глобалізації. *Юридичний вісник*. 2020. № 5. С. 105–113. doi: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i5.2008>.
- Линдіна А. Стріляти та саджати. *Закон і Бізнес*. 2019. № 42.
- Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2018. 1368 с.
- Мироненко І. Незаконні дії реєстраторів: практика відстоювання інтересів законних власників майна. URL: <https://prolex.net.ua/nezakonni-dii-reyestratoriv-praktika-vidstoyuvannya-interesiv-zakonnix-vlasnikiv-majna>.
- Постанова колегії суддів Другої судової палати ККС ВС від 29 жовт. 2019 у справі № 283/110/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85412824>.
- Постанова колегії суддів ККС ВС від 4 черв. 2019 р. у справі № 466/711/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82308561>.
- Рак С. В. Кримінальна відповідальність за службову недбалість : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 21 с.
- Рак С. В. Кримінальна відповідальність за службову недбалість : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 297 с.
- Рябенко М. В. Кримінально-правова охорона професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 267 с.
- Спасибо-Фатеева І. В. Рейдерство: розуміння, види, небезпека та способи боротьби. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 4. С. 49–51.
- Столяров А. Із реєстру юросіб зникла інформація про бенефіціарів 24 тисяч компаній. URL: <https://bihus.info/iz-reestru-yurosib-znikla-informaciya-pro-beneficiariv-24-tisyach-kompaniy>.
- Системний звіт «Боротьба з рейдерством: сучасний стан та рекомендації» (липень 2017 р.). *Business Ombudsman Council*. URL: <https://boi.org.ua/publications/systemicreports/1134-systemic-report-combatting-raidership-current-stat>.
- Титаренко С. С. Кримінальна відповідальність за протиправне захоплення суб'єктів господарювання : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2018. 262 с.
- Voznyuk A., Dudorov O., Tytko A., Movchan R. Implementation of UN and EU recommendations on criminalization of organized crimes. *Amazonia Investiga*. 2020. No. 28 (9). P. 234–240. doi: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.28.04.26>.
- Вирок Головіївського районного суду м. Києва від 19 верес. 2018 р. у справі № 752/18517/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/76557668>.
- Вирок Кам'янського районного суду Черкаської області від 26 листоп. 2020 р. у справі № 1-кп/696/130/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93124977>.

- Вирок Менського районного суду Чернігівської області від 13 лип. 2012 р. у справі № 2512/204/2012.
URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/25168419/>.
- Вирок Печерського районного суду м. Києва від 17 берез. 2021 р. у справі № 757/183/21-к.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95568334>.
- Вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 16 берез. 2016 р. у справі № 484/4243/15-к.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56389739>.
- Вирок Подільського районного суду м. Києва від 11 берез. 2021 р. у справі № 758/747/21.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95449152>
- Вирок Шевченківського районного суду м. Львова від 11 черв. 2018 р у справі № 466/7075/14-к.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74643471>.
- Вирок Сихівського районного суду м. Львова від 27 січ. 2021 р. у справі № 464/5215/17.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94539056>.
- Смельянов М. В. Кримінально-правова характеристика шахрайства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 19 с.
- Задоя К. П. Висновок щодо узгодженості між собою положень Кримінального кодексу України, Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального процесуального кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення в аспекті кримінальної відповідальності за корупційні злочини.
URL: <https://pravo.org.ua/img/books/files/1571912209cplr.%20coherence%20of%20legislation.pdf>.

Стаття надійшла до редколегії 16.12.2020

Dudorov O. – Doctor of Law, Professor, Head of the Research Laboratory on Problems of Prevention, Suppression and Investigation of Crimes by Territorial Bodies of the National Police of Ukraine of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E. Didorenko, Sievierodonetsk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>;

Kamenskyi D. – Doctor of Law, Associate Professor, Chief of the Department of Law Courses of the Berdyansk State Pedagogical University, Berdiansk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3610-2514>;

Tytarenko S. – Ph.D in Law, Employee of the Head Department of Security Service of Ukraine in Donetsk and Luhansk regions, Kramatorsk, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5337-4677>

Criminal Law Assessment of Abuses of State Registrars in the Context of Counteracting Raiding

*The **purpose** of the publication is to carry out a comprehensive criminal law assessment of the legally significant behavior of state registrars in the process of implementing illegal schemes aimed at illegal seizure of enterprises, their assets or certain real estate (raiding). **Methodology.** The following scientific methods have been used in the article: terminological, system-structural, formal-logical. **Scientific novelty.** Original authors' analysis of the illegal actions of state registrars, which consist of the implementation, mostly partial, of raider schemes of seizure of business entities or their assets, has been conducted; based on the results of processing the materials of law enforcement practice in terms of criminal law assessment of the actions of state registrars revealed specific mechanisms (methods) for the implementation of raider schemes related to the distortion of legally significant information in state registers. **Conclusions.** It has been determined that prohibitions described in the Special Part of the Criminal Code are generally sufficient to ensure adequate criminal law assessment of state registrars – participants in raider schemes. It has also been substantiated that: 1) current version of Art. 367 of the Criminal Code needs to be improved – the range of special subjects of official negligence should be expanded at the expense of persons providing public services, which will contribute to more accurate criminal assessment of the actions by state registrars; 2) it is necessary to strengthen the sanction of part 2 of Art. 358 of the Criminal Code, primarily by increasing the size of the types of penalties already provided for in this norm, as well as the inclusion of imprisonment.*

Keywords: state registrar; raiding; subject of criminal offense; document; registration actions; information; business entity.